

ÂŞIK ELESGERLE ŞEMKİRLİ ÂŞIK HÜSEYN DESTANI -1-

Dr. Seher ATMACA

Benim azizlerim size nereden haber vereyim, Azerbaycan'ın Şemkir bölgesinden kimden, Şemkirli Âşık Hüseynden. Şemkirli âşık Hüseyin çok gabiliyetli sanatkârdı. Onun bilmediği söz, öğrenmediği destan yoktu. Âşık Hüseyin Tufarganlı Abbas, Qurbani, Hasta Qasım ayarında bir âşıktı. Toy meclislerinde âşıkların okuduğu sözlerin çoğu Şemkirli Âşık Hüseyinden olurdu. Şemkirli Âşık Hüseyin hem de çok marifetli, her şeyi yerli yerinde bilen bir aksakal halk aşığıydı. Herkes isterdi ki toy şenliğini Âşık Hüseyin yola salsın. Âşık Hüseyin destanları öyle güzel anlatır, sözleri öyle maharetle okurdu ki onun meclislerinde olan gençler âşık olma hevesine düşerlerdi. Âşıklığı öğrenmek isteyen arzu ederlerdi ki ne olaydı ne olaydı da Şemkirli Âşık Hüseyin'e çırak olaydı.

Şemkirli Âşık Hüseyin'in vaktinde Göyçe âşıklarından meclislerde en çok Âşık Elesger'in sözlerinden okurlardı. Şemkir, Qazak, Şımk bölgelerinden gelen Göyçe âşıklarından meclislerdekilere rica ederlerdi ki bir söz başka âşıktan okuyanda, birini de Âşık Elesger'den okusunlar. Âşık Elesger'in sözleri Azerbaycan toprağının her tarafına yayıldı. Şemkirli Hüseyin de Âşık Elesger'in sözlerini işitti. Baktı ki çok değerli sözleri var. Onun tecnisleri Âşık Hüseyin'in o kadar hoşuna gitti ki ondaki ustalığa hayran kaldı. Dudakdeğmezlerini duyanda hiçbir âşıktan rastlamadığı bu sözler Âşık Hüseyin'i hayretler içinde bıraktı. Kendisi de böyle sözler söylemeye çalıştı. Baktı ki bu çok zor işti. Her aşığın becerebileceği bir iş değil. Bundan dolayı da Âşık Elesger ile görüşmek istedi. Uzun müddet bekledi fakat Âşık Elesger'in yolu Şemkir'e düşmedi ki görüşebilsinler.

O zamanlar Göyçe bölgesinde Alı, Elesger, Muharrem, Musa, Alışan, Qahraman, Qasım, Mehdi, Qulu, Qurban, Necef, Esed, Yunus gibi âşıklar vardı. Bunların tamamı üstada hizmet eylemiş, âşıklık sanatını öğrenmişlerdi. Ama Göyçe'de öyleleri de vardı ki kendi kendine saz çalmayı öğrenmişti, birkaç şiir ezberleyip ben de aşığım diye ortalığa çıkmışlar. Böyle âşıklardan biri de Hüseyin Quluagağı Âşık Mikayıl'dı.

Bir gün Âşık Mikayıl sazını omuzana geçirip o köy senin, bu köy benim diyerek Gedebey'e geldi. Bir toy meclisinde Âşık Mıgıç'la karşılaştı. Âşık Mıgıç, Şemkirli Âşık Hüseyin'in çırağıydı. Şemkir bölgesinin Çardaklı köyündendi. Ermeni olsa da Türkçe çok düzgün ve güzel okuyordu. Ama onda bir hasiyet vardı ki tanımadığı âşık görende onu pisiktirmeğe (korkutmaya) çalışırdı.

Âşık Mıgıç meclislerde bir iki okuyandan sonra üstadının bir bağlamasını dedi ve Mikayıl'den talep eyledi ki cevabını versin. Mikayıl cevap veremedi. Ne kadar fikirleştirse, bir cevap bulamadı. Mıgıç Mikayıl'ın sazını elinden aldı. "Ne zaman muammanın cevabını bulursan o zaman gelip sazını alabilirsin" dedi. Mikayıl muammayı oradakilerden birisine yazdırıp cebine koydu. Üzüntülü bir halde Göyçe'ye döndü. Eve geldikten sonra da çok düşünse de yine de muammanın cevabını bulamadı. Dost ve tanışlarıyla fikirleştirdi onlar da muammayı açamadı. Öyle düşündüler ki sözün kökü yoktu bu bir dolaştırmadır diye düşündüler. Bir cevap bulamayınca Âşık Elesger'in yanına geldi. Oturup yeyip içtikten sonra da Âşık Elesger: "Mikayıl ne yahşı bize gelmişsen" dedi. Mikayıl başına gelenleri olduğu gibi danıştı. Âşık Elesger Âşık Mikayıl'a kızarak: "Âşıklığı üstattan öğrenmeden neden çöllere düşüp hem kendini hem de Göyçe'nin adını batırıyorsun?" dedi. Mikayıl "Elesger emmi bu bağlama değil. Aklına geleni yalandan uydurdu. Sözün evi yoktur dolaştırmadır." Mikayıl cebindeki muamma olan kâğıdı Âşık Elesger'e uzattı. Âşık Elesger yüzünü oğlu Beşir'e dönderdi "al oku bakayım ne yazılmış" dedi. Beşir kâğıdı okumaya başladı. Biz de saz ile okuyak siz de şad olun.

*Bugün bir hayvanat gördüm
Zenbur⁽¹⁾gibi şan⁽²⁾verir
Hereyi⁽³⁾yük ile gelir
Nefesi duman verir
Dindirsen⁽⁴⁾danışmağa
Nale⁽⁵⁾verir asmana
Ne yerededi ne göydedi
Sedri⁽⁶⁾üstü yan verir*

*Bir başı var bir ayağı
Gör neçe parmağı var
İki kolu bir boğazı
Tek birce dudağı var
Eyleşipdi bir makamda
Her yana oylağı var
Goy eşitsin hamı bilsin
Her gelene nan verir.*

*Gel biçare âşık Hüseyin
Gıl sözünü mühteser⁽⁷⁾
Onu abı gür gelende
Olur deli denkeser⁽⁸⁾
Eşidenler fikir verin
Bu sözüme serbeser⁽⁹⁾
Eğerki ağam olmasa
Sidqine⁽¹⁰⁾güman verir.*

Benim azizlerim, ele ki söz kurtardı, Âşık Elesger yüzünü Mikayıl tarafa tutup acıklı acıklı dillendi.

-Sen diyorsun bu sözün evi yoktur! Üstada böyle kıymet verirler! Gör sade bir şeyin üstüne ne güzel bağlama düzeldip!

- Elesger emmi, Allahını seversen neyin üstünde düzeltip?

Âşık Elesger Mikayıl'e cevap vermedi. Sazını direktten indirip köyneğinden çıkardı, zilini zil, bemini bem eyledi. Beşir'e dedi ki kâğıt kalem getir. Beşir kâğıt kalem getirdi. Âşık Elesger sazı sinesine bastı. Osmanlı Divanisi havası ile görek ne dedi, Beşir ne yazdı. Biz de sazla deyek siz de şad olun:

*Gelende ustad kelamı
Köhne yaram qan veri
Mövce⁽¹¹⁾ gelir bahri-çeşmim
Qetreyi-baran verir
Deneni torpaq içinde
Göyerdür kani-kerem
Bir melek müqarre⁽¹²⁾olmuş
Bizlere erzan verir.*

Âşık Elesger yüzünü Beşir'e tuttu

-A bala yazabilirsen mi?

- Ay dede, yazıram.

Âşık Elerger aldı o biri bendini:

*Anlamaz nadan eşitse
Deyer hedyandı⁽¹³⁾ bu söz
Ehli irfan meclisinde
Lalü mercandı bu söz
Muhteseri Türki-zaban⁽¹⁴⁾
Bil deyirmandı bu söz
Ab şecere ahen senge
Gör nece çövlan⁽¹⁵⁾ verir*

Mikayıl dillendi:

-Elesger emmi, çok fikirleştirdim ama değirmen hiç aklıma gelmedi.

-Sende akıl var ki aklıma gele!

Âşık Elesger aldı o biri hanesini:

*Zindandan gelmeyende
Düşer bir geyri hala
Dahanından⁽¹⁶⁾ataş galkar
Ah çeker eyler nala
Qezebinden lenger⁽¹⁷⁾ vurar
Hem qabağa⁽¹⁸⁾ hem dala⁽¹⁹⁾
Hay verdikçe alov sepir
Dud qalkır duman verir.*

Mikayıl'ın el ayağı yere değmiyordu. Bu bendi kendisi diyende dillendi:

-Sağ ol Elesger emmi!

Âşık Elesger, Mikayıl'ın bu durumuna çok üzölmüştü. Onun talim terbiyesiz saz götürüp âşıklık sanatını ayakaltına aldırmasını bağışlamak istemiyordu. Mikayıl'ın ona "sağol emi" demesi de ona çok acıklı geldi. Eğer evinde olmasaydı onu öyle bir çırpardı kendine gelemezdi.

Âşık Elesger aldı sözün o biri hanesini:

*Haydi, kolla hinzir oğlu
Şimdi durma qarşıda
Paşol⁽²⁰⁾malçi⁽²¹⁾idi durak
Seni verem padsuda⁽²²⁾
Okuram inna-fetehna
Metlep⁽²³⁾alam yuhuda
Şahı-merdan nökeriyem⁽²⁴⁾
Dersimi pünhan⁽²⁵⁾verir.*

*Soruşur aşiq Elesger
Dersi kimden almışsan
Abes yere saz götürüp
Ele govga salmışız
Üç kemle sözden öteri
Siz ki metel⁽²⁶⁾galmışız
Nahaqdı⁽²⁷⁾qürbet vilayet
Sizlere dövrän verir.*

1-Arı 2-Petek 3-Tahta sehpa 4-İfade almak 5-Ah 6-Yerden yüksek taht7-sözü bitir 8-Aklı başından çıkmak 9-Candan dinlemek 10-Kalpten11-Çoşmak 12- Peydah olmak 13-Ağzı bozuk 14-Kısaca sözün Türkçe özeti 15-Dörtmala koşmak 16-Ağzından 17-Sallanmak-ırgalanmak 18-Ön-ileri 19-Arkaya-geriye 20-Defol 21-Sus git ahmak 23Dilek 24-Hizmetçi 25-Gizli 26-Çaresiz 27-Haksız-vicdansız

Devamı 3. Sayıda